

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת יתרו תשע"א

נבואה ומתן תורה

מאיזה טעם זכה דוקא משה רבינו להיות מוסר התורה לישראל, ומה החשיבות שיש לכך לגבי מתן התורה עצמו: הרי בפרשה זו מסופר על עצות שנתן יתרו למשה, איך להנהיג את העם: עֲשֵׂה כך, וְעֲשֵׂה כך, ואל תעשה כך. כיצד היה אדם אחר מגיב לעצות כאלו? גם אדם מנומס מאד, היה מגיב פחות או יותר כך: 'נָאָה, חמי היקר! עד היום הצלחתי - גם בלי עצותיך - להכות את פרעה בעשר מכות, להוציא את ישראל ממצרים, לקרוע להם את היס, להלחם בעמלק, להוריד תורה מן השמים (למי שסובר שיתרו בא אחר מתן תורה), בזכותי יורד לישראל מן בכל יום (ע"י תענית ט, א) - ואם כך, באמת תודה רבה, אבל אין לי צורך בעצותיך. ברוך ה', הסתדרתי יפה מאד גם בלעדיהן'. אבל משה לא אומר כך! יתרו נותן לו עצה ואומר לו לשאול את ה' אם לקבלה (שמות יח, כג ורש"י שם), ומשה עושה כדבריו ללא אומר ודברים: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ, וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר" (שם, כד). מפני שמה הוא "עָנָו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (במדבר יב, ג), ועל כן אפילו מחותנו, שעד לא מזמן היה גוי, הוא מוכן לקבל עצה.

לכן נכתבה פרשה זו לפני פרשת מתן תורה, כדי ללמדנו מדוע דוקא משה זוכה לתת תורה לישראל: עניו כזה - הוא זה שראוי להיות השליח, לקבל תורה מהקב"ה ולמסרה לישראל. כי התורה צריכה להמסר לישראל כצורתה, ללא השפעה מאישיותו של השליח. ולכן, רק אדם שהוא עניו ביותר, ללא שום עצמיות משלו, מתאים למשימה זו. משה הוא חסר עצמיות לחלוטין. "וַיִּנְחַנוּ מֶה" - הוא אומר על עצמו ועל אהרן (שמות טז, ז). אין לנו שום עצמיות⁴. ממילא, רק הוא ימסור את התורה בדיוקנות, בלי להכניס בה גוון עצמי. מי שאינו בתכלית הענוה, עלול (מבלי שיתכוין לכך) לערב בתורה שיקבל בנבואה את עצמיותו. לכן דוקא משה, העניו מכל האדם, הוא הראוי להעביר את התורה לעם ישראל. הוא ימסור את התורה בדיוק כפי שקבלה, בלי להכניס בה שום דבר מעצמיותו, כי אין לו כלל עצמיות.

נבואת משה באספקלריא המאירה - תנאי הכרחי למסירת התורה בדיוקנות

נקודה זו שהזכרנו, שמשה רבינו היה חסר כל עצמיות, היא עומק דברי חז"ל שאמרו, "כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה" (יבמות מט, ב). ודאי יש ענינים נסתרים בזה, אבל באופן פשוט נראה שביאור הענין הוא כך: כשאור עובר דרך זכוכית שקופה, הוא עובר פחות או יותר ללא שינוי. נכנס לִבְּנֵי ויוצא לִבְּנֵי. לעומת זאת, כשהאור עובר דרך זכוכית צבועה, נ

למה קדמה פרשת יתרו לפרשת מתן תורה?

ביאתו של יתרו למדבר, והעצה שנתן למשה רבינו בענין מינוי השופטים - כפי שמסופר בתחילת פרשתנו (שמות יח) - מובאות בתורה בין מלחמת עמלק (שם יז, ח-טז) למתן תורה (שם ט).

בגמרא יש מחלוקת, מתי באמת הגיע יתרו למדבר. האם לפני י מתן תורה הגיע - כפי הסדר שמופיע בתורה - או רק לאחר מתן תורה הגיע, שלא כפי הסדר שמופיע בתורה (ע"י זכחים קטז, א. ומובא ברש"י כאן - יח, יג).¹ והנה, הגם שאין מוקדם ומאוחר בתורה, בכל זאת, בכל מקום שהתורה מביאה דברים שלא כפי סדר התרחשותם, הרי מוכרח להיות איזה טעם לכך. יש לברר, אפוא, מהו הטעם לשינוי הסדר בפרשה שלנו [למי שסובר כן].

הרמב"ן מביא, שהאבן עזרא מסביר באמת, שפרשת יתרו נכתבה שלא במקומה, "בעבור דְּבַר עַמְלֵק. כי כאשר הזכיר הרעה שעשה עמנו עמלק וצוה שנגמלהו כרעתו, הזכיר שעשה לנו יתרו טובה, להורותנו שנשלם לו גמול טוב, וכשנבא להכרית את עמלק כמִצְוָה עלינו, שנזהר בבני הקיני² העומדים עמהם³ ולא נוסיפם עִמָּם. הוא דְּבַר שֶׁאֵל שֶׁאֵמַר לָהֶם כֵּן", [לבני הקיני, לפני שבא להלחם בעמלק]: "סְרוּ יָדֵי מִתּוֹךְ עַמְלֵקִי, פֶּן אֶסְפְּךָ עִמּוֹ, וְאִתָּה עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵלְוֹתָם מִמִּצְרַיִם" (שמו"א טו, ו).

כלומר, פרשת יתרו נכתבה שלא במקומה, כדי להסמיכה למלחמת עמלק (שבסוף הפרשה הקודמת), וכדי להראות את הצד השווה והמנוגד ביניהן, שכשם שהרעה שהרע עמלק לישראל זכורה לו עד סוף כל הדורות, כך הטבתו של יתרו שהיטיב עם ישראל זכורה לו לדורות. וכשם צריך להלחם בעמלק שגמל רעה לישראל, כך צריך להכיר טובה לבני יתרו שגמל טובה לישראל.

למה קדמה פרשת מינוי השופטים לפרשת מתן תורה?

והנה, בין אם ביאתו של יתרו למדבר היתה לפני י מתן תורה, ובין אם היתה לאחר מתן תורה, מינוי השופטים - שנעשה בעצת יתרו - לכל הדעות היה לאחר מתן תורה (ע"י רש"י שמות יח, יג). ולגבי הקדמתה של פרשה זו למתן תורה, לא תועיל לנו תשובתו של האבן עזרא. צריך אפוא למצוא טעם אחר, למה הקדימה התורה גם פרשה זו לפרשת מתן תורה.

ושמעתי מאבי מורי ז"ל לבאר, שפרשת מינוי השופטים נכתבה לפני פרשת מתן תורה, מפני שהיא משמשת כהקדמה למתן תורה. פרשת מינוי השופטים מלמדת אותנו,

אָשֶׁר צָנָה ה' - ? "כֹּה אָמַר ה'" פירושו, בערך כך אמר ה' ("כֹּה" - "כמו"). ואילו "זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צָנָה ה'" פירושו, בדיוק כך אמר ה', לא פחות ולא יותר. כי משה קולט את דבר ה' באופן מדויק, ושאר הנביאים קולטים רק "בערך" (יחסית למשה, כמובן), כי הנבואות נתפסות אצלם דרך מידותיהם.

במקום שמשנה כן משנה קצת מדברי ה' מטעמים שיש לו, הוא באמת מנבא ב"כה אמר", ולא ב"זה הדבר". למשל, במכת בכורות ה' אומר למשה: "בְּחֻצוֹת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם" (עי' ברכות ג, ב), ומשה מְשַׁנֵּה ואומר: "בְּחֻצוֹת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם" (שמות יא, ד). למה הוא משנה? - שמא יטעו איצטגנני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא (רש"י שם). לכן נאמר שם, "כֹּה אָמַר ה'", פְּחָצוֹת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם", ולא נאמר "זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר אָמַר ה'", פְּחָצוֹת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם". גם בחטא העגל, משה אומר לבני לוי: "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁימוּ אִישׁ חֶרְבוֹ עַל יָרֵכוֹ... וְהָרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ" (שמות לב, כז), ומביא רש"י מחז"ל: "כֹּה אָמַר ה' וגו', והיכן אמר? - "זֶבַח לְאֱלֹהֵים יִחְרָם" (שם כב, יט). כלומר, ה' מעולם לא אמר למשה באופן מפורש, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי לְוִי וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, שִׁימוּ אִישׁ חֶרְבוֹ עַל יָרֵכוֹ וְכוּ"; אלא ה' אמר רק "זֶבַח לְאֱלֹהֵים יִחְרָם", ומזה משה מסיק מעצמו, שבני לוי צריכים לטול את חרבם ולדון את עובדי העגל. לכן משה אומר שם "כֹּה אָמַר ה'", ולא "זה הדבר"¹². אבל כשמשנה אומר את דבר ה' כמות שהוא, אז הוא מוסר את הדברים בלשון "זה הדבר", ולא בלשון "כה אמר ה'".

בגלל הענוה הזו של משה רבינו, בגלל שאין לו שום עצמות, הוא האדם המתאים למסור את התורה לישראל. הוא ימסור את תורת ה' כמות שהיא, בלי שינויים.

עשרת הדברות נאמרו למשה רבינו, ולא לישראל

כשהקב"ה אומר למשה לפני מתן תורה: "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַבַּת הָעֲנָן בְּעַבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹן" (שם יט, ט) - ישראל אינם מרוצים! מדוע? כי מדברי ה' עולה, שה' לא ידבר אל ישראל, אלא רק אל משה. "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַבַּת הָעֲנָן". כל מה שיזכו ישראל, הוא לשמוע "מן הצד" את ה' מדבר אל משה - "בְּעַבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹן" - ולא ישירות אליהם. מזה הם לא מרוצים. רצוננו לראות את מלכנו! (רש"י שם) רוצים לעלות למדרגה גבוהה יותר, לשמוע את ה' מדבר אלינו, ולא רק אל משה. ה' נענה לבקשה הזו, בתנאי שישראל יעברו הכנה מתאימה (רש"י שם, י).

ובכל זאת, למרות שישראל מכינים את עצמם כנדרש בשלשת ימי ההגבלה, ומתקדשים ומטהרים לקראת המעמד, בכל זאת, ביום השלישי, לאחר שהם רואים "אֶת הַקּוֹלֶת וְאֶת הַלְפִידִים וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הַהָר עֶשֶׂן - וַיִּרְא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמֵדוּ מֵרַחֵק" (שם כ, טו)¹³. הם מבינים, שמדרגת הנבואה שביקשו לעלות אליה - גבוהה מדי עבורם, והם אינם יכולים לעמוד בה. הם נרתעים בבהלה לאחור, ואומרים למשה: "דַּבֵּר אִתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְנֵאל דַּבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים, פֶּן נָמוּת" (שם, טז). בכך מתקיימת התכנית האלקית, כפי שרצה ה' בתחילה:

מתקבל אור צבעוני, כפי גוון הזכוכית שִׁדְרָפָה עבר האור. כך גם בענין הנבואה: הנבואות שנמסרות לנו ע"י שאר הנביאים, מגיעות אלינו פֶּאֹר שְׁעוֹבֵר דֶּרֶךְ זְכוּכִית צְבֻעוֹנִית, שאז יש שינוי בצבע האור שמגיע אלינו, ביחס למראה המקורי. לעומת זאת, נבואתו של משה רבינו מגיעה אלינו פֶּאֹר שְׁעוֹבֵר דֶּרֶךְ זְכוּכִית לְבָנָה וּשְׁקוּפָה לְחֻלוֹטִין ("אספקלריה המאירה"), שהאור עובר דרכה בלי שום שינוי⁵.

ממה נובע ההבדל הזה? הבדל זה נובע מכך, שמשנה רבינו הוא "עֲנֵנוּ מֵאֵד מְכַל הָאֲדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", וענוה מופלגת זו הופכת אותו לחסר עצמיות לחלוטין, כזכוכית חסרת צבע, ועל כן הנבואה ה"עוברת" דרכו מגיעה אלינו בדיוק כפי שִׁקְבָּלָה משה רבינו, ללא שינוי. לעומת זאת שאר הנביאים לא הגיעו למדרגת ביטול העצמיות באופן מוחלט כמו משה רבינו, ממילא הם קולטים את נבואתם "דרך" מידותיהם, ועל כן היא מגיעה אלינו שלא בצורתה המקורית⁶. משל למה הדבר דומה? לשני יהודים שנכנסו לבקר בבית מדרש מסויים, ונתבקשו אח"כ לתאר את מה שראו. זה מספר שראה ארון קודש וחלונות וסטנדרים, וזה מספר שראה תלמידים יושבים ולומדים. ממה נובע השוני? מזה שכל אחד "נתפס" לראות את מה שעניין אותו יותר על פי מידותיו. שני תיאורים שונים לחלוטין - ושניהם אמת! כך גם בענין הנבואה: כל נביא קולט את מראָה הנבואה דרך כוחות הנפש שלו, וכשהוא מוסר את נבואתו - הנבואה "עוברת" דרך עצמיותו ומושפעת ממנה⁷.

זהו שאמרו חז"ל: "סגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד" (סנה' פט, א). מראה הנבואה נראה לכל הנביאים באופן שווה, אבל מקבל ביטוי שונה אצל שני נביאים שונים שמספרים מה ראו⁸. עד כדי כך, שאם מוצאים שני נביאים מתנבאים בלשון זהה לגמרי, יש להסיק מכך שנביאי שקר הם, וְתִאָמַרְנוּ בִּינֵיהֶם אֵת "נבואתם" (שם) [כמו בהלכות עדות, שגם שם, אם שני עדים מעידים בלשון מכוונת לגמרי, יש לחוש שעדי שקר הם ולפסלם (הו"מ סי' כ"ח סע"י)].

כמה דברים אמורים? בשאר הנביאים. אבל אצל משה רבינו - הנבואה עוברת דרך "אספקלריה המאירה". אין לו עצמיות שתשפיע על קליטת מראה הנבואה. ממילא, הנבואה עוברת דרכו בדיוק כפי שנמסרה לו. "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות יט, ו), לא פחות ולא יותר (רש"י שם). אין אצלו תוספות ושינויים. מדרגת נבואה זו נובעת, כמובן, ממעלתו המיוחדת של משה רבינו על פני שאר הנביאים, אבל היא חיונית לצורך נתינת התורה לישראל באופן מדויק. לו היתה נבואתו של משה באספקלריה שאינה מאירה, היה מקום לבעל דין לטעון, אולי ח"ו התורה לא נמסרה לנו ע"י משה בדיוק כפי שִׁקְבָּלָה מפי השכינה. לכן נמסרה התורה למשה באספקלריה מאירה, כדי שלא יהיה שום מקום לטענה כזו⁹.

זהו שאמרו חז"ל עוד, "משה נתנבא כֹּה אָמַר ה', והנביאים נתנבאו כֹּה אָמַר ה'. מוסיף עליהם משה, שנתנבא בלשון זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צָנָה ה'"¹⁰ (ילק"ש במדבר רמז תשפ"ד. הובא ברש"י במדבר ל, ב). מה ההבדל בין "כֹּה אָמַר ה'" ל"זֶה הַדְּבָר

מושג בדברים האלה, אבל בכל זאת כנראה הכוונה היא, שבמעמד הר סיני זכו ישראל לראיה שכלית נבואית, שאין שום כח בעולם חוץ מכוחו של הקב"ה, ושהוא לבדו פועל בעולם. הגיעו להכרה ברורה ועמוקה שאפס זולתו, וכל המלאכים והשרפים וכל צבא מעלה הכל אין ואפס, וכל שכן שצבא מטה הוא אין ואפס. רק "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". אין שום כח חוץ ממני. על כך אנו אומרים, שאילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו. להגיע להכרה שאפס זולתו, שהקדוש ברוך הוא יחיד ומיוחד ואין שום כח אחר שפועל בעולם, בשביל זה לבד היה כדאי מעמד הר סיני, גם בלי לקבל שם את התורה.

שמעתי פעם ממורי ורבי הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, ששאל: הרי הקב"ה מצוה לעשות כרובים במשכן. למה צריך צורת כרובים במשכן? הרי באופן כללי התורה מזהירה בפרשתנו, "לֹא תַעֲשֶׂוּן אֱתֵי" (שמות כ, כ), לֹא תַעֲשֶׂוּן כְּדַמּוֹת שִׁמְשֵׁי הַמִּשְׁמָשִׁין לְפָנַי בַּמְרוֹם, כְּגוֹן אֹפְנִים וְשֹׂרְפִים וְחִיּוֹת הַקֹּדֶשׁ וּמִלְאכֵי הַשָּׁרֵת (ר"ה כד, ב), א"כ למה דוקא במשכן מצוה התורה לעשות צורת כרובים? ועוד בקודש הקדשים? אמר ר' יחזקאל כך: הכרובים שבמשכן נועדו ללמדנו, שכמו שכרובים של זהב כל אחד מביין שהם אין ואפס, כך גם הכרובים של מעלה הם אין ואפס. שלא יחשוב מישהו, שיש כוחות לצבא מעלה. אין כוחות לצבא מעלה. רק דבר ה' לבדו. כמובן, מכח דבר ה' פועלים כל הכוחות כולם, צבא מעלה וצבא מטה, בני אדם וחיות וכל מה שיש בעולם, אבל זהו רק רצון ה', אין שום רצון אחר שיכול לפעול. זה מה שהמשכן צריך ללמד אותנו¹⁵.

מעמד הר סיני - דרגה גבוהה של נבואה

אבל חוץ מהמעלה המיוחדת של מעמד הר סיני, במה שהגיעו שם ישראל להכרה "פי ה' הוא הַאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ", יש עוד מעלה מיוחדת נוספת למעמד הר סיני, במה שהגיעו אז ישראל למדרגת נבואה מיוחדת וגבוהה מאד, יותר ממה שהשיג יחזקאל כשראה בנבואה את המרכבה העליונה (דב"ר ז, ח; זוה"ק ח"ב פב, א), ויותר מכל הנביאים.

אמנם רק זמן קצר עמדו ישראל במדרגת הנבואה הזו, אבל בכל זאת, גם זה כדאי. הגמרא מספרת על ר' אלעזר בן עזריה, כשהציעו לו להיות נשיא (במקום רבן גמליאל, שהעבירוהו מנשיאותו), הלך ונמלך באשתו. אמרה לו אשתו: מי יודע, אולי ביום מן הימים יעבירו גם אותך מן הנשיאות כדי למנות אדם אחר תחתך, ויצא שכרך בהפסדך, שתצטער מזה הרבה. אמר לה: כדאי להשתמש בכוס זכוכית יקרה אפילו יום אחד, גם אם ידוע שתשבר למחר (כרות כח, א). לפחות "מרויחים" כאן יום אחד. כך היו ישראל באותה שעה. אמנם מדרגת הנבואה שהגיעו אליה לא החזיקה מעמד, אבל להיות נביא במדרגה עליונה כזו אפילו לרגע אחד, גם זה כדאי. כדאי באותו רגע, וכדאי גם אחר כך. כי אדם שה' דבר איתו פנים בפנים, הוא כבר אדם אחר.

זה מה שזכו לו ישראל במתן תורה. אנשים שעד לא מזמן היו שקועים בחומר ובלבנים, במ"ט שערי טומאה, זוכים פתאום למדרגה עליונה של נבואה. דילגו על כל שלבי העליה

"הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן, בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֶךָ, וְגַם בְּךָ יִאֱמִינוּ לְעוֹלָם". הקב"ה רוצה ש"גם בך יאמינו לעולם", ע"י שישמעו את ה' מדבר אל משה, וכפי שכתב הרמב"ם: "משה רבינו, לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלֹט וְכִשּׁוּף... ובמה האמינו בו? - במעמד הר סיני! שענינו ראו ולא זר, ואזינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים... והקול מדבר אליו ואנו שומעים: משה, משה! לך אָמֹר להן כך וכך!... ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? - שנאמר: הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן, בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֶךָ, וְגַם בְּךָ יִאֱמִינוּ לְעוֹלָם" וכו' (רמב"ם הלכ' יסודי התורה פ"ח ה"א). הרי, שע"י מתן תורה רואים ישראל שמה הוא שליח נאמן, ונבואתו אמת.

אבל היתה גם כונה נוספת לקב"ה בכך, שעשרת הדברות נאמרו אל משה, ולא אל בני ישראל. חז"ל אומרים: פתח של תשובה פתח לו הקב"ה למשה בסיני. בשעה שעשו ישראל את העגל, היה משה מפיס את הקב"ה. אמר לו: רבון העולם! כך אמרת בסיני: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". ולא אמרת "אלקיכם". הרי שלא דברת אל כל ישראל, אלא רק אל י. וא"כ, אי אפשר להענישם (שמור"ר מג, ה).

כמובן, האמת היא שה' דבר אל כולנו. הוא אלקי כולנו, וכולנו מוזהרים שלא לעשות אלהים אחרים. אך כדי לתת למשה רבינו אפשרות ללמד סנגוריה על ישראל, ה' אומר "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" בלשון יחיד, כאילו הוא מדבר אל משה, ולא אל כלל ישראל. כמובן שמה רבינו לא מתכוון לומר שישאל לא חטאו כלל ושהם פטורים לגמרי, שהרי הוא אומר לבני לוי לשפוט את עובדי העגל ולהרגם, אבל קצת סנגוריה יש בזה, שאולי ישנו איזה יהודי שהבין שמדברים רק אל משה, ולא אליו¹⁴.

מעלה מיוחדת למעמד הר סיני גם בלי קבלת התורה

ובכל זאת, למרות שה' מדבר אל משה ולא אל ישראל, למעשה ההשגות של ישראל במעמד הר סיני היו השגות עליונות מאד.

הרי אנו אומרים בהגדה של פסח: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו". מה הפירוש בזה? איזה ערך היה להתקרבות אל הר סיני, אם לא היינו מקבלים שם את התורה? כמדומני שלמעמד הר סיני היתה באמת משמעות כפולה. היה שם מתן תורה, קבלנו עשר דברות הכוללות בתוכן את כל תרי"ג מצוות, כפי שמביא רש"י (שמות כד, יב), וזוהי סגולה אחת של מעמד הר סיני, אבל הסגולה האחרת של מעמד הר סיני, שעוד קודמת למתן תורה, היא - שהגענו שם להכרה, שהקב"ה הוא יחיד ומיוחד, ואין עוד מלבדו. "אָתָּה הָאֱלֹהִים (במתן תורה) לְדַעַת, פִּי ה' הוּא הַאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ" (דברים ד, לה), "פֶּתַח לֵהֶם שְׁבַע רִקְיעִים, וְרָאוּ שֶׁהוּא יְחִידִי" (רש"י שם). כמובן איננו מבינים מה הפירוש בזה, איך קורעים את הרקיעים, ואיך רואים שאין עוד מלבדו, אין לנו

עצמיות, והוא מבטל את עצמו לגמרי לקב"ה, מבטל את עצמו כלפי ישראל, "ונחננו מה", אין לי שום עצמיות, אפילו לא עפר ואפר, לכן הוא זוכה להביא את השידוך הגדול הזה לפועל, השידוך הגדול של הקב"ה וכנסת ישראל.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

שְׁמוֹנָה הברייתא, "תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות" וכו' עד רוח הקדש (ע"ז כ, ב), והגיעו מיד למדרגת נבואה. זהו פלא ונס גדול שהיה מעמד הר סיני, וגם רווח גדול לישראל, חוץ ממתן תורה שהיה שם.

בזמנים אחרים צריך לעבוד על כל המדרגות של המסילת ישרים כדי להגיע לנבואה, אפילו במדרגה נמוכה, ובאותה שעה, במעמד הר סיני, בלי כל המדרגות הללו, הגיעו לנבואה במדרגה עליונה מאד. הקב"ה מקרב אליו את כנסת ישראל כמות שהיא, עם כל הבוץ והזוהמה של תועבת מצרים, מושך אותם משם ומקרב אותם אליו. זהו הפלא הגדול של מתן תורה, והשדכן המתאים לזה הוא משה רבינו, שאין לו שום

1. ועי' אבן עזרא ורמב"ן בתחילת פרשתנו, שהביא ראיות מן הכתוב לשתי השיטות.

2. שהיו מבני יתרו.

3. שהיו גרים עם עמלק.

4. אף שגם את אהרן כלל עמו בזאת הבחינה [וא"כ יש לשאול, למה לא ניתנה תורה על ידי אהרן], זהו מפני שתלונת בני ישראל היתה על שניהם ["מי יתן מותנו ביד ה' פֶּאֶרְץ מְצָרִים בְּשִׁבְתֵנוּ עַל סִיר הַבֶּשֶׂר בְּאֶכְלֵנוּ לֶחֶם לְשֹׁבַע, כִּי הִיא צָאֵת אֶתְנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בְּרָעַב"], ולכן הִשִּׁיבָם משה בלשון רבים, וכלל גם את אהרן עמו באמרו "ונחננו מה". אבל העיקר בזאת המדרגה הנוראה היה הוא לבד (נפש החיים שער ג' פ"ג).

5. עי' פירוש המשנה לרמב"ם (כלים פרק ל' משנה ב') שכתב: "אספקלריא - הוא המכסה אשר יַעֲשֶׂה לראות מאחוריו, והוא אצלי מילה מורכבת, ספק ראיה'. וזה שִׁינָא אַחֲרֵי הַמַּכְסָה - שהוא מזכוכית או מן דבר ספירי (=שקוף) - לא יִרְאֶה בַמְקוֹמוֹ הָאִמִּיתִי, כמו שהתבאר בחכמת המבטים, וכן לא יִרְאֶה עַל שִׁיעוּרוֹ הָאִמִּיתִי. ויקראו החכמים המכסה הבהיר מאד אשר לא יסתיר דבר מאחוריו, אספקלריא המאירה", וע"ש מה שכתב בענין משה רבינו. ועי' גם בשמונה פרקים לרמב"ם, פרק שביעי.

6. וכן חלום, הוא אחד ממששים לנבואה (ברכות נז, ב), ובכל זאת - כל החלומות הולכים אחר הפה (שם נה, ב), ופירושו מושפע מרוח הפותר. 7. ולכן, בימי יאשיהו, כשרצו לדרוש את ה' [וחששו שדברי הנבואה שישמעו מן הנביא לא יהיו טובים], פנו אל חולדה הנביאה (מל"ב כב, יג-יד). ומבואר בגמרא, שלא פנו אל ירמיהו, [שגם הוא היה באותו זמן, והיה גדול מחולדה הנביאה], "מפני שהנשים רחמניות הן" (מגילה יד, ב). הרי, שעל אף שהנביא משמיע את דבר ה', יש השפעה של הנביא על דברי הנבואה שקיבל, וההשפעה היא על פי כוחות הנפש של הנביא, וכיון שהנשים רחמניות הן, הנבואה מתפרשת על ידן באופן רחמני יותר. [אך עי' מהרש"א (שם) שפירש, שודאי לא סברו שתשתנה הנבואה לטובה מפני שנשים רחמניות הן, אלא סברו שתבקש עליהם רחמים לשנות הגזרה מרעה לטובה].

8. וזהו שתיקנו לומר בברכת ההפטר, "אשר בחר בנביאים טובים, ורצה בדבריהם הנאמרים באמת". דקשה לכאורה, מה שייך לומר על דברי הנביאים "ורצה בדבריהם"? והרי דבריהם הם דברי ה' בעצמו שנאמרו להם! אלא שהנביא משפיע על הנבואה כפי סגנונו, ועל כן אנו אומרים "ורצה בדבריהם הנאמרים באמת". היינו, שנרצית לפניו ית' הנבואה כפי שסיגנן אותה הנביא על פי כוחות נפשו. [וזהו מפני שהקב"ה בחר ב"נביאים טובים", שכוחות נפשם הם טובים וישרים, לפרש את מראה הנבואה באופן שיהיה רצוי לפניו ית'].

9. ובאמת, שאר הנביאים לא נצרכו למדרגה זו, כי לא נאמרו על ידם שום מצוות והלכות, [כדאיתא בחז"ל: "אלה המצוות (ויקרא כז, לד) - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה" (יומא פ, א)], כי אם דברי תוכחה והעמידות הבאות עליהם.

10. וע"ע מישעיהו וירמיהו, שגם אצלם מצינו שנתנבאו בלשון "זה הדבר" - מל"ב יט, כא; ישעיהו טז, יג; שם לו, כב; ירמיהו לח, כא.

11. כלומר, לאלהים אחרים, לעבודה זרה (רש"י).

12. והמלבי"ם (במדבר ל, ב) פירש, דהטעם שמשא אמר שם "כה אמר ה'" ולא "זה הדבר", הוא מפני שהיו ישראל נזופין אז ממעשה העגל, ולכן לא שרתה שכינה על משה במדרגה כזו שיוכל להתנבא ב"זה הדבר" (ועי' כעין זה ברש"י דברים ב, טז בענין חטא המרגלים). ועוד י"ל, דכיון שלא נתחדשה בדיבור זה של משה שום מצוה ושום הלכה, ורק היתה כאן הוראה למעשה לרדוף ולהרוג את עובדי העגל [ע"פ הציווי: "זָבַח לְאֱלֹהִים יִתְּרָם"], א"כ לא היתה דרושה כאן נבואה במדרגה המיוחדת של "זה הדבר", הנדרשת למסירת התורה, ודי היה בנבואה במדרגה רגילה, כמו שאר הנביאים (ועי' לעיל הערה 9).

13. כן דעת הרמב"ן (שמות כ, טז), שהפניה של ישראל אל משה [דְּבַר אֲתָה עֲמָנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְאֵל דְּבַר עֲמָנוּ אֱלֹקִים פְּנֵי נְמוֹת"] היתה מיד כשראו את הקולות והלפידים, עוד לפני תחילת עשרת הדברות. אבל הרמב"ם כתב, שפניה זו באה באמצע מעמד הר סיני, לאחר ששמעו את שתי הדברות הראשונות (מורה נבוכים חלק ב פרק לג). ולדעת האבן עזרא (שמות כ, טז) באה פניה זו לאחר שמיעת כל עשרת הדברות.

14. ובעומק הענין נראה שהכונה היא, שע"י שהדיבור היה אל משה, ולא ישירות אל ישראל, ממילא הוא לא נקלט אצל ישראל כ"כ בחוזק כמו שהיה נקלט אצלם אילו היה מופנה הדיבור ישירות אליהם. וכיון שכך, יש כאן צד להקל בענשם.

15. ויש להבין רעיון זה יותר על פי מה שכתב הרמב"ן, שענין המשכן הוא להוות כעין המשך קבוע למעמד הר סיני (עי' רמב"ן שמות כה, ב). ולפי זה, כשם שאחד הענינים המרכזיים של מעמד הר סיני היה להגיע להכרה "כי ה' הוא הֶאֱלֹקִים אֵין עוֹד מְלֻבְדוֹ", לא רק בארץ, אלא גם ברקיע, שִׁפְתָח להם שבעה רקיעים, וראו שהוא יחיד, כן י"ל שגם במשכן, אחד הענינים המרכזיים שבו היה להנחיל ענין זה הלאה. ולפי מה שהסביר הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, י"ל שדבר זה נעשה ע"י הכרובים, וכפי שבאר, שע"י הכרובים הבינו הכל, שאין שום ממש בצבא

